

Քրիստոնյա աշխարհ

ՂՊՏԻ ՈՒՂՂԱՓԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

Եկեղեցու հիմնադրությունը Եգիպտոսում սերտորեն աղերսվում է Սբ. Մարկոս Ավետարանչի հետ, որը, ավանդության համաձայն, մահատակվել է Ալեքսանդրիայում 63 թ.: Արդյունքում՝ Եգիպտոսը դարձավ քրիստոնյա երկիր. իսկ Ալեքսանդրիան՝ աստվածաբանական մտքի քաջադիկ կարևորության կենտրոն: Ավելին, եգիպտական անապատի վանականները վաղ շրջանի «անապատական հայրերի» հոգևոր խորաքափանցությամբ սնուցված, քրիստոնեական վանական ավանդության ձևավորման մախարհակները եղան:

Մակայն 451 թ. Քաղկեդոնի ժողովի քրիստոսաբանական ուսմունքը, մասամբ քյուզանդական գերիշխանության ընդդիմադիրների պատճառով, մերժվեց եգիպտական միլիարապետության ու հավատացյալների մեծամասնության կողմից: Այն ընդունել պարտադրելու մպատակով՝ կատարվող հալածանքները սիայն գորացրին դիմադրությունը, որի արդյունքում ստեղծվեց առանձին «Դպտի» (արաբերենում և հունարենում «եգիպտացի») Եկեղեցին՝ իր աստվածաբանական ու ծիսական առանձնահատուկ ավանդությամբ: 5-ից մինչև 9-րդ դարերը Հունաց Պատրիարքներն ապրում էին Ալեքսանդրիա քաղաքում, մինչ Դպտի Պատրիարքները բնակվում էին Սբ. Մակար անապատ - վանքում:

641 թ. արաբական ներխուժումից հետո, դպտիները հետգհետե թվով մվազեցին՝ արդեն 850 թ. Եգիպտոսում փոքրամասնության վերածվելով: 8-րդ դարում, իբրև երկրի պաշտոնական լեզու, արաբերենը փոխարինեց դպտերենին: Մահմեդական օրենքը կարևորվեց ինչպես երկար հալածանքների, այնպես էլ հարաբերական անկախության ժամանակաշրջաններով, որոնց ընթացքում Եկեղեցին դարձյալ բարգավաճեց, և արաբերենով արժեքավոր աստվածաբանական և հոգևոր աշխատություններ ստեղծվեցին:

Դպտիները Միջին Արևելքի քրիստոնեական մեծագույն համայնքն են, որը Եգիպտոսում տակավին զգալի փոքրամասնություն է կազմում: Արժանահավատ փաստեր կան, որ Եկեղեցու անդամների ստորև ներկայացվող պաշտոնական թիվը կարող է ճշգրիտ չլինել. 1995 թ. փետրվարին Հեմուդա III Պապը հայտարարել է, որ իր Եկեղեցին ունի 8. 000. 000. հետևորդներ:

Եգիպտոսում կան բազմաթիվ դպտական առանձին դպրոցներ, որտեղ վերելք է ապրում մահ կիրականօրյա դպրոցների շարժումը: Ներկայումս մեծապես կարևորվում է վանականության քաջալերող վերագարթոնքը, և բազում երիտասարդ վանականներ են ներառվում հողագործության, հրատարակչության և հմանքի ամապատ-վանքերը բնակեցնելու գործընթացի մեջ: Գոյություն ունեն 12 վանքեր՝ շուրջ 600 վանականներով, և 6 կուսանոցներ՝ մոտավորապես 300 կույսերով: Ամենաշատ վանքերը կենտրոնացված են Կահիրեից շուրջ 6 մղոն հյուսիս - արևմուտք գտնվող Վադի Նատրուն վայրում:

Ղպտի Եկեղեցու զլսավոր ճեմարանը Կահիրեում է՝ Աբ. Մարկոս Տաճարի մոտ: Եկեղեցու քահանաների գրեթե կեսը կրթվել է այստեղ. որտեղ սուրբ-գրային ու աստվածաբանական դասընթացներին մասնակցել են նաև աշխարհականներ: 1954 թ. հիմնադրված և պատրիարքարանի տարածքում գործող Բարձրագույն Ուսումնական Ղպտական Համալսարանը ղպտի քրիստոնեական ավանդությանը ծանոթանալու էկումենիկ կարևոր կենտրոն է:

Վերջերս Եգիպտոսում ծայր առած իսլամական ծայրահեղականությունը մոր խնդիրներ է հարուցել Ղպտի Եկեղեցու համար: 1970-ականների վերջերին, տուրք տալով ծայրահեղականների հակաղպտական պոթելումներին, 1981 թվականին մախագահ Սադաթը անապատ-վանքերից մեկում տնային կալանքի ենթարկեց Շենուդա III Պապին: Նա ազատագրվեց մինչև 1985 թվականը: Առհասարակ ենթադրվում էր, որ այս արարքը պայմանավորված էր կառավարության՝ հակամարտող կողմերի նկատմամբ անաչառ երևալու անհրաժեշտությամբ: Այնուամենայնիվ, այս միջամտությունը Ղպտի Եկեղեցու գործերի մեջ վրդովեցրեց եգիպտացի շատ քրիստոնյաների, իսկ իսլամական ծայրահեղականների գործողությունները նկատելիորեն աճեցին:

Ղպտական ծիսակարգը, ընձյուղվելով Ալեքսանդրիայի հունական մախօրինակ ծիսական ավանդությունից, 4-րդ դարից ի վեր զարգացրեց իր ուրույն ազգային նկարագիրը: Այս գործընթացը հիմնականում տեղի է ունեցել վանքերում, և առ այսօր ղպտական ծիսակարգն ունի վանական շատ առանձնահատկություններ: Այն կատարվում է և՛ ղպտերենով, և՛ արաբերենով:

Հյուսիսային Ամերիկայում գործում է ղպտական թեմ, որն անմիջականորեն ղեկավարվում է Շենուդա III Պապի կողմից: ԱՄՆ-ում գոյություն ունի 51 ծուխ, իսկ Կանադայում՝ 15: Ավստրալիայում կա 14 ծուխ, որոնք մույնպես Շենուդա Պապի անմիջական ղեկավարության ներքո են:

6 ղպտական համայնքներ կան նաև Անգլիայում և մեկը՝ Իռլանդիայում: 1994 թ. հունիսի 19-ին Ղպտի Ուղղափառ Եկեղեցին, որպես Միացյալ Թագավորության և Իռլանդիայի նկատմամբ իրավագործություն ունեցող ղպտական թեմ, պաշտոնապես իր իրավասության ներքո ընդունեց Բրիտանական Կղզիների փոքրիկ Ուղղափառ Եկեղեցուն: Այն վերանվանվեց «Բրիտանական Ուղղափառ Եկեղեցի», իսկ նրա առաջնորդ Գլխատոմարի Սերաֆիմ միտրոպոլիտին տրվեց Աբրա Սերաֆիմ Էլ Սուրիանի անունը: Բրիտանական Ուղղափառ Եկեղեցին բավականին առանձնացած է մնում Շենուդա III Պապի անմիջական իրավասության ներքո գտնվող Բրիտանական Կղզիների ղպտական ուղղափառ համայնքներից, որոնք շարունակում են անկում ապրել:

Ronald G. Robberson - ի «THE EASTERN CHRISTIAN CHURCHES»

գլքից թարգմանեց Բաբկեն Նանյանը